

Незначительные группы составляют фамилии, в основах которых зафиксировано гидронимы и этнохоронимы.

Ключевые слова: антропоним, гидроним, фамилия, семантика, топоним.

Yushishina O. N. Toponyms in the Basics of Family Names and Surnames of Central Khmelnychy XVII-XXI centuries.

Summary

The article is devoted to the study of the surnames of the Central Khmelnytsky region of the XVII – XXI centuries, motivated by toponyms. It was found out, the names of the settlements of Khmelnytskyi, other Ukrainian regions, as well as those outside the boundaries of modern Ukraine are found in the foundations of vidoykonimnyu anthroponym. The surnames, in the bases of which the hydronyms and the catoykonims are fixed, make the small groups.

Key words: anthroponym, hydronym, surname, semantics, toponym.

УДК: 811,161,2: 81'44

Янчишин А. М.,
викладач кафедри української філології
Хмельницького національного університету
E-mail: ukrfilol@ukr.net

МОРФОЛОГО-СИНТАКСИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ У ТОВАРОНІМІЇ

Стаття присвячена вивченню власних назв промислових товарів з погляду деривації, а саме докладно описано особливості морфолого-синтаксичного способу словотворення на різних часових зрізах стосовно найпоширеніших груп товаронімії.

Ключові слова: товаронім, аудіовідеонім, сервісмашинонім, транспортонім, синтаксичний спосіб, морфолого-синтаксичні конструкції.

Товаронім – це переважно штучний онім, пов'язаний із матеріальною сферою людського життя, що описує власну назву окремого товару, тобто об'єкта, призначеного для продажу чи обміну.

Такі пропріальні одиниці сьогодні у назвотворчому процесі займають особливу роль, оскільки є сегментом онімного простору, що найбільш динамічно розвивається. В Україні власні назви матеріальних об'єктів почали досліджуватися фактично лише у XXI ст., причому переважно паралельно зі студіюванням інших розрядів пропріативів, що підтверджує актуальність теми нашої роботи.

Мета дослідження – схарактеризувати особливості морфолого-синтаксичного словотвору власних назв промислових товарів.

Об'єкт дослідження – 7 528 товаронімів, зафіксованих протягом кінця XIX – початку XXI ст.

За хронологічними ознаками розрізняються чотири періоди: перший (1991–2018 роки), другий (1946–1991 роки), третій (1917–1945 роки) і четвертий (кінець XIX ст. – 1917 р.).

Вивчення власних назв промислових товарів ми окреслили наступними групами: аудіовідеоніми (номінації апаратів, пов'язаних з передачею звуку і зображення), сервісмашиноніми (власні назви побутових приладів, які використовуються для полегшення насамперед домашніх робіт) та транспортніми (найменування транспортних засобів).

Товароніми є своєрідним видом лексики сучасної української літератури, до складу якої входять як марконіми, так і сортоніми, що ускладнюють дослідження словотворення. Власні назви такого типу здебільшого складаються з кількох повнозначних слів, тобто з погляду деривації утворюються морфолого-синтаксичним способом; таких онімів нами було зафіксовано 4 087 (54,29 %).

У першому періоді засвідчено 2 480 назв (88,26 %).

Власні назви аудіо- та відеопристроїв (1 607; 99,07 %) представлені номінаціями відеопрогравачів (8; 100 %: «Електроніка ВМ-18», «Електроніка ВМ-25», «Део-Позитрон ДВР-4561Д»), диктофонів (6; 100 %: «Гном НаноНью», «Гном Р Нью», «Гном Р»), відеокамер (1; 100 %: «Кварц 1Х8С-2»), телевізорів (1 306; 97,39 %: «Берізка 37ТЦ-5141Д», «Елітан 25ТЦ-

405Д», «Рубін РБ-22СЕ9Ф»), фотоапаратів (139; 93,29 %: «Київ-19 М», «Практика ДЦЗ 8.2», «Прем'єра ДМ-5331»), програвачів (70; 61,95 %: «Вега М-420С-1», «Орбіта РМ-250С-5», «Романтик М-311С»), радіоприймачів (77; 58,78 %: «Меридіан РП-249», «Мікрон РП-204.1», «Селена РП-386»).

Серед сервісмашинонімів (660; 86,5 %) високою продуктивністю відзначаються назви міксерів (38; 100 %: «Аврора АВ 401», «Василіса ВА-503Н», «Добриня ДО-2306 21»), пральних машин (22; 100 %: «Десна СМ-1», «Чайка 3», «Славда ВС-30І»), пілосмоків (323; 96,13 %: «Ладомір 0120», «Меліса ВЦЦ11», «Сатурн СТ-ВЦ0256»), калькуляторів (73; 93,59 %: «Асистент АС-1109», «Діамант 12», «Електроніка МК-152М»), м'ясорубок (42; 93,33 %: «Екстра-Р ЕМШ 35/250», «Ротор 22», «Чудесниця ЕМШ 30/230»), фенів (21; 84 %: «Василіса ФН5-2200», «Ладомір А30», «Яромир ЯР-250») і холодильників (74; 81,32 %: «Дніпро 141-330», «Океан РД 5130», «Саратов 264 КЩД-150/30»); менше найменувань прасок (11; 57,89 %: «Аврора АВ 027», «Еліс ЕЛ-8807», «Яромир ЯР-004»), електробритів (15; 55,55 %: «Ера 1009», «Мить 122АС», «Новий Харків НХ 8503 Лідер»), плит (36; 52,17 %: «Злата 231Т», «Леміра 2», «Мрія 15М») і соковитискачів (5; 38,46 %: «Аксіон СЦ 32.01 Джус», «Еліксир СВСА-310», «Дачниця СВІР-201»).

Транспортоніми (215; 50,59 %) представлені номінаціями мотоциклів (77; 88,5 %: «Карпати-2 Спорт», «Мураха Тулиця», «Урал ІМЗ-8.103-40 Турист»), автомобілів (95; 42,99 %: «Богдан А201», «Лопасня ВМ», «Маруся Б2»), тракторів (32; 47,76 %: «Аврора Транспортер 300», «Кумир Фермер», «Мотор Січ»), велосипедів (7; 33,33 %: «В-143 Мінськ», «Тахіон Аеро», «Україна В111-441») і комбайнів (4; 13,79 %: «Єнісей-950 Руслан», «КЗС-7 Полісся», «РКЗ Дружба»).

Другий період характеризується зменшенням кількості власних назв, утворених синтаксичним способом – 1 545 пропріальних одиниць (35,45 %).

Високою продуктивністю серед аудіо- та відеопристроїв (982; 38,18 %) характеризуються номінації відеопрогравачів (22; 100 %: «Електроніка 508М відео», «Електроніка 509», «Електроніка 590 відео»); значно менше найменувань проєкторів (8; 66,66 %: «Екран-3 Універсал», «Пеленг 2400», «Світло ДМ-3»), телевізорів (314; 55,97 %: «Авангард 55», «Берізка К-202-2», «Ленінград Т3»), фотоапаратів (203; 50,25 %: «Алмаз 102», «Вега 2», «Зіркий 12»), програвачів (332; 45,42 %: «Вега РМ-338С-2», «Вільма МП-215С», «Маяк МП-150С»), відеокамер (32; 36,36 %: «Батьківщина (ЗКСХ-М)», «Кварц 2Х8С-3», «Русь (16-СК)»), радіоприймачів (70; 10,57 %: «Вега РП-241-1», «Волхов РП-302», «Меридіан РП-408») і телефонів (1; 25 %: «Алтай 3М»).

Серед сервісмашинонімів (308; 53,75 %) трапляються назви електропечей (9; 100 %: «Елла 3А», «Оксана ЕШП-220», «Харків 2М») і калькуляторів (139; 93,29 %: «Електроніка МК-23А», «Іскра 112», «Іскра 1121»); менше найменувань м'ясорубок (7; 70 %: «Белвар КЕМ-36/220-4-24», «Белвар КЕМ-36/220-4-26», «Белвар КЕМ-36/220-4-32»), холодильників (54; 58,06 %: «Дніпро 229-7-010», «Саратов 3», «Чинар 3»), пілосмоків (44; 55,7 %: «Білий Кім АКО Космос», «Фея 3614», «Чайка 8»), фенів (12; 44,44 %: «Локон 2», «Посмішка 78», «Чарівність 1»), міксерів (4; 40 %: «Ведуга МВР-203», «Еліта ВР-301», «Рось МВР-301»), соковитискачів (7; 35 %: «Бадьорість СВСП 202», «Журавинка СВПС-303», «Садова СВШП 302»), плит (5; 26,32 %: «Електра 1001», «Електра 1001М», «Лазур 120»), пральних машин (13; 20,63 %: «Волга 8», «Еврика 11», «Урал 3») і електробритв (14; 16,47 %: «Київ 3», «Москва ЗММ», «Оксамит 80»).

Власні назви транспортних засобів (255; 21,02 %) представлені номінаціями мотоциклів (40; 39,6 %: «Дніпро К-1Б Киянин», «ІЖ Юпітер 5», «Мінськ М105») і велосипедів (57; 39,58 %: «Віраж 111-533», «Крос 178-112», «Старт-шоце В-553»); значно менше автотранспортних (140; 17,43%: «Лінкольн

Спорт», «*Москвич АЗЛК-С-4 Дельта*», «*Рута СПВ-15*»), тракторонімів (14; 12,84 %: «*ДТ-75М «Казахстан*», «*МТЗ Беларус-05*», «*Сталінець 80*») та комбайнонімів (4; 7,14 %: «*КНК-3000 Полісся*», «*КОП-1,4 Херсонєць-7*», «*СКГД-6 Колос*»).

У третьому періоді нами було зафіксовано 45 машинонімів, (12,93 %), утворених синтаксичний способом.

Серед назв аудіовідеотехніки (26; 11,98 %) продуктивними є номінації фотоапаратів (23; 27,71 %: «*АРФО 2*», «*Ліліпут 16*», «*Фотокор 3*») та телевізорів (3; 6,52 %: «*Москвич Т-1*», «*Піонер ТМ-3*», «*Т-1 РИК*»).

Транспортоніми (19; 14,5 %) представлені назвами на позначення тракторів (11; 50 %: «*Нова Голландія*», «*Полковник Безмолитвенний*», «*Сталінець 65*»), мотоциклів (1; 50 %: «*Бойовий мотоцикл Гроховського*») та комбайнів (7; 38,88 %: «*Клас Протектор*», «*Клас Роланд 66*», «*Клас Сенатор*»).

У четвертому власних назв промислових товарів, утворених морфолого-синтаксичним способом, – 7 (58,33 %), усі – транспортоніми (77,78 %), зокрема номінації тракторів (6; 100 %: «*Броньований трактор Гулькевича*», «*Ілля Муромець*», «*Нова Голландія*») та мотоциклів (1; 100 %: «*Хонда ЦБ750*»).

Абсолютна більшість складених пропріативів – це сортоніми. Кількість марконімів утворених морфолого-синтаксичним способом, надзвичайно мала (нами було зафіксовано 21 одиницю, що становить 0,28 % від загальної кількості назв), зокрема: у першому періоді – 6 назв (0,21 %: трактор «*Кумир Фермер*», м'ясорубка «*Ленсе Гамма*», мотоцикл і соковитискач «*Мотор Січ*», електробритва «*Новий Харків*»); у другому – 5 (0,11 %: електробритви «*Адигель 60 років БУР АССР*» і «*Ранок Ленінграду*», пиломок «*Білий Кіт*», радіоприймач «*Останкінський телецентр*», автомобіль «*Напівгусеничний автомобіль на базі ГАЗ-63*»); у третьому – 3 (0,86 %: «*Бойовий мотоцикл Гроховського*», трактор «*Полковник Безмолитвенний*», фотоапарат «*Юний фотокор*»); у

четвертому – 2 (16,67%: «Автомобіль Фрезе і Яковлева», «Броньований трактор Гулькевича»).

Досить низький рівень продуктивності складених марконімів вказує на особливість цього типу лексики, оскільки назвотворення марконімів тяжіє до синкретизму. Власні назви такої конструкції мали описовий характер на початковому етапі функціонування власних назв, а надалі або змінювали назву на більш стислу, водночас доповнюючи її сортами, або оніми такої конструкції виходили із вжитку та занепадали.

Список використаної літератури

1. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М. : Наука, 1988. – 192 с.
2. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1973. – 366 с.
3. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 548 с.

Янчишин А. Н. Морфолого-синтаксические конструкции в товаронимии.

Статья посвящена изучению названиям промышленных товаров с точки зрения деривации. Подробно описаны особенности морфолого-синтаксического способа словообразования в различных периодах по отношению к распространенным группам товаронимии.

Ключевые слова: товароним, аудиовидеоним, сервисмашиноним, транспортоним, синтаксический способ, морфолого-синтаксические конструкции.

Yanchyshyn A. N. Morphological-syntactic structures in the tovaronyms.

Summary

A tovaronym is chiefly an artificial onym related to the material sphere human life. Such proprial unuits (denotations, onyms, and proper names) are now very important in name-forming process, since their development is the most dynamic. In Ukraine, proper names of material objects (tovaronyms) have been the object of scientific research starting from XXI Century, which proves topicality of this paper.

The aim of research is to characterize peculiarities of morphological word-formation of proper names of industrial goods.

The object of research is 7528 tovaronyms that have been registered since late XIX – early XXI Century.

By chronological attributes, four period are distinguished: first period (1991–2018); second period (1946–1991); third period (1917–1945); fourth period (late XIX Century - 1917).

We have defined the study of proper names of industrial goods with the following groups: audio-videonoms (nominations of devices designed to transmit sound and image), service-machinonyms (proper names of domestic appliances that are primarily used to make household chores easier), and transportonyms (names of means of transport).

Frequency of proper names of industrial goods is the highest in the first period and, naturally, decreases towards the fourth period. In terms of groups of goods, productivity of audio-videonoms should be noted in the first three periods; the fourth period is dominated by transportonyms.

Key words: *tovaronyms audiovideonyms, service-machinonyms, transportonyms, syntactic method, morphological-syntactic constructions.*

УДК811.161

Янчишина Я. В.,
аспірант кафедри української філології
Хмельницького національного університету
E-mail: jana-89@ukr.net

ДИФЕРЕНЦІЙНІ ОЗНАКИ МІКРОТОПОНІМІКОНУ (НА МАТЕРІАЛІ ВЛАСНИХ НАЗВ ДРІБНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ)

Стаття присвячена вивченню та визначенню диференційних ознак мікротопонімії на матеріалі власних назв Центральної Хмельниччини. Серед них – необмеженість, невідомість, варіативність, рухомість, мотивованість, етнокультурність. Диференційні ознаки мікротопонімів є індивідуальним явищем, яке проявляється не лише відносно розмірів території, але й залежить від лінгвістичних особливостей, вірувань.

Ключові слова: *диференційні ознаки, мікротопонім, власна назва дрібного географічного об'єкта.*